

ФАРҒОНА МЕЪМОРИЙ ЁДГОРЛИКЛАРДА АМИР ТЕМУР НОМИ БИЛАН БОҒЛИҚ АФСОНАЛАР

Нодиржон Абдулахатов

Тарих фанлари доктори

Фарғона вилояти педагогларни янги
методикаларга ўргатиш марказининг профессори.

E-mail: an_igp@mail.ru

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада Фарғона вилоятидаги Амир Темур ва темурийлар даврига доир меъморий ёдгорликлар ва улардаги Амир Темур номи билан боғлиқ ривоятлар тўғрисида сўз юртилади.

Калит сўзлар: мазор, ривоят, ёзма манба, авлиё, гумбаз, авлод, уйдирма, меъморчилик.

АННОТАЦИЯ

Эта статья расскажет об архитектурных памятниках эпохи Амира Темура и Темуридов в Ферганской области и их легендах.

Ключевые слова: гробницы, повествования, письменные источники, святые, купола, потомки, измышления, архитектура.

ABSTRACT

This article will tell about architectural monuments of the Amir Temur and Temurids era in the Ferghana region and their legends.

Keywords: tombs, narratives, written sources, saints, domes, descendants, fabrications, architecture.

Соҳибқирон Амир Темур ҳаёти ва фаолияти тўғрисида кўпдан-кўп қўлёзма манбалар, неча ўнлаб китоблар бизгача етиб келди. Булардан бошқа замон уламолари ва фузалолари асарларида ҳам Соҳибқирон тўғрисида муҳим далиллар ёзиб қолдирилди. Шулардан бири Алишер Навоийнинг 901 ҳижрий (1495–96) йилда ёзган “Насойим ул-муҳаббат мин шамойим ул-футувват” (улуғлик хушбўйликларини таратувчи севги шаббодалари) асаридир. Навоий ушбу асаарида Турк машойихлари ҳаёти ва фаолиятидаги буюк улуғворликларига

алоҳида эътибор қаратгандир. Асарнинг турк машойихлари қисмида Абдурахмон Жомийнинг “Нафаҳот ул-унс” асаридан фарқлироқ Абдуллоҳ Муборақ, Абу Мансур Мотуридий, Аҳмад Яссавий, Аҳмад Югнакий, Паҳлавон Маҳмуд, Убайдуллоҳ Лутфий, Муҳаммад Табоғдгоний, Хожа Боязид ва бошқа юздан ортиқ Турк машойихлари, яъни Туркистон заминида машҳур бўлган туркийзабон авлиёлар ўрин олгандир. Асарнинг бир неча жойида Соҳибқирон шахсиятига оид маълумотлар ҳам баён этилган. Асардаги авлиёлар тавсилотининг 617 рақам тартиб остида Навоий ёзади: “ Хожа Боязид”¹(Боязид – нурли, порлоқ деган маънога эга) айлайҳирраҳма. Атонинг яқин авлодидандур. Темурбек анинг суҳбатиға келибтур. Ва келурда кўнглида кечибтурки, бу эрнинг маъно оламинин хабари бўлса, бизга иссиқ ҳалво тортқой. Ул муридларға ҳалвони худ буюрғон экандур. Бек била саломлашиб, кўришгондин сўнгра дебдурки, “аввал салом, ўртаси таъом, охири калом”. Филҳол ҳалвони торттурубдур. Бекка бу ҳол зоҳир бўлғач, мурид бўлуб, лангар ясаб кўп авқоф қилибдур”².

Ҳазрат Алишер Навоийни Хожа Боязидга берган таърифини навоийшунос олим Ҳамидхон Исломий қуйидагича изоҳлайди: “Ушбу лавҳада Амир Темур Хожа Боязид суҳбатиға атайлаб келганлиги баён этилган. Соҳибқироннинг Хожа Боязид ҳузурига келишининг ўзи, авлиёнинг ўз замонасида машҳур ва маълум бўлганидан дарак берар эди. Амир Темур кўнглидан кечган фикрни ёки шартли синовни Хожа Боязиднинг ғойибий олам сиррул-асрори руҳияти орқали билиши, яъни Темур кўнглидаги шартни ғойибий идрок этиши, ул зотнинг ботиний илмлардан, маъно оламидан юксак камолотга эришган Авлиё эканидан далолат эди. Демак Темурбек ҳам маъно оламининг сиррул-асрори, ботиний илмлардан бохабар, ғойиб илмиға ишонган ва каромат дунёсига интилувчи зукко киши экани маълум бўлади. Шу боис Хожа Боязид зиёратига йўл тортиб, эзгу ният билан ул зоти шариф суҳбатиға келади. Суҳбат ўз даврида билимлар синови, мушкул масалалар ечими, сиррул-асрорнинг зоҳиридаги кўринишлари тўғрисида бўлар эди. Ушбу сабабларға кўра ҳамонки, йўлда Соҳибқирон Хожа Боязид руҳияти билан ғойибона мулоқот қилади.

Бунда Шайхнинг камолоти қай даражада эканини билмак учун руҳан, кўнглида авлиё руҳиятиға таъсир этади (синов шартли сифатида, ўз одамлари билан борганда, уларнинг олдиға иссиқ ҳалво кўядими?). Бу жуда қалтис ва нозик “Ҳолат” эди. Амир Темур, Шайх ҳузурига борганда худди ўйлаганидек,

¹ Бу ерда турк машойихи Хожа Боязид ҳақида сўз кетмоқда.

² Алишер Навоий. Насойим ул-муҳаббат. Тўла асарлар тўплами, ўнинчи жилд. – Тошкент.: “Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи”, 2011. – Б.440.

Хожа Боязид Амир Темур ва унинг сафдошларига иссиқ ҳалво торттиради. Албатта, Ҳирот ёки Самарқанддан Фарғона водийсига келган Соҳибқироннинг ўзи муҳофизатчи қўшини – ясовул, қўриқчи, баходир, сардор ва кенгашчилар сафдошлари назарга олинса, кам деганда 200 ёки 300 киши демакдир. Буларнинг барчасига ҳалво торттиришнинг ўзи айна ҳаётда зоҳирий каромат эди.

Ана шундан кейин “маъно олами” ғойиб руҳияти кароматидан кўнгли амин топган Амир Темур ишонч ва қойиллиги билан Хожа Боязидга мурид бўлган экан. Бундан кўриниб турибдики, Соҳибқирон тасаввуф сулукига киришни ният қилган ва бу маъно оламининг сиррул-асрорлари таълимоти йўлида Хожа Боязидни ўз пири – муршиди, деб билган ва тан олган эдилар. Шунинг учун Хожа Боязидга кўп “авқоф”, яъни маблағлар ажратиб, вақф мулклар тайин этган. Айна чоғда бу маблағлар толиби илмларни ўқитиш, мадраса, мактаблар қуриш, улар учун маданий-маънавий шароитлар яратиш, доимий вақфлар учун ер, мол-мулклар ажратиш, таъмин этиш каби ҳаётий, маърифий, маънавий юксалишни таъминлашда Хожа Боязид учун катта имкониятлар яратиб берган эди.

Энди “Лангар” масаласи эса, бу буюк карвонсаройларни ўз ичига олган ҳолда, аҳолини пулсиз, тўловсиз овқат билан таъминлашни йўлга қўйганидан далолат беради. Шу билан бирга Соҳибқирон ўз пири – муршидига чексиз саҳийлик аломатларини кўрсатгани маълум этилган...Хожа Боязид қабри Фарғона вилояти Бувайда туманининг Мозор қишлоғида қад кўтариб турибди. Келгусида бу муборак жой Фарғона водийси халқининг олий зиёратгоҳига айланиб кетишига шубҳа йўқдур”¹.

Таъкид жоикзи, Фарғона водийсида турк машойихи Хожа Боязидни қабрини янглиш тарзда форс тасаввуф тариқати асосчиларидан, орифлар султони, муҳаққиқлар сардори 785 йили вафот Боязид Бистомийга нисбат бериш ҳоллари учраб туради. Шу сабабдан айримлар Бувайда туманидаги Хожа Боязид қабрини Боязид Бистомий мозори деб аташга ўрганиб қолганлар. Ваҳоланки, Боязид Бистомийнинг мозори Фарғона водийсида бўлиши тарихий ҳақиқатга тўғри келмайди.

Ҳозирда Бастом бува (Бистом бува, Бастом бобо) зиёратгоҳи Бувайда туманининг Бастомбува қишлоғида жойлашган. Темурийлар даврига мансуб меъморий ёдгорликларидан бири бўлган Бастом бува зиёратгоҳи Кўқон хонлиги тарихига доир ёзма манбаларда Султон Боязид (Бояз) Бистомий номи билан тилга олинади. Масалан, Кўқон тарихнавислиги мактабининг энг машҳур

¹ Ҳамидхон Исломиёв. Султон ул-орифин Хожа Аҳмад Яссавий. – Тошкент.: “Фан”, 2005. – Б. 21-25.

намојндаси бўлмиш хонзода Муҳаммадҳакимхон ибн Маъсумхон Махдуми Аъзамий қаламига мансуб бўлган “Мунтахаб ат-таворих” (“Сайланган тарихлар китоби”) номли асариди бу ҳақда жумладан шундай дейилади: “...Шералихон у ердан катта дабдаба ва шон шавкат билан Сайхун дарёсидан кечиб ўтди ва Султон Боязид Бастомий номини олган мавзегга кириб келди. У ердан эса неча ҳашамат ва тажаммул билан пойтахт Хўқандга юзланди”¹. Қўқон хонлиги тарихига доир архив ҳужжатларида зиёратгоҳ Султон Бояз Бистомий, Султон Баёз Бистом номлари остида қайд этилган. Мазкур ҳужжатларда Султон Бояз Бистомий мазориди ўтказилган маросимлар билан боғлиқ маълумотлар сақланиб қолган².

1939 йилда мазкур зиёратгоҳни кўздан кечирган академик Яҳё Гуломов у ҳақда шундай ёзди: “Урганжи темир йўл бекатининг жанубий томонида афсонавий шай Боязид Бастомий номи билан боғлиқ икки гумбазли мақбара жойлашган. Фарғоналиклар бу мақбарани оддий қилиб Бастом бува деб атайдилар. Ҳар йили август ўрталарида Фарғонинг турли туманларидан келиб қумга тушадилар. Бу ҳудуд сувсиз чўлдан иборат бўлиб, қум барханлари кўчиб юради. Шундай барханлардан бири Бастом бува мақбарасини ҳам қуршаб олган”³.

Бувайда тумани, Бачқир қишлоғида жойлашган темурийлар даврига Пошшо Пирим (Ҳазрати Шоҳ, Подшоҳ Пирим ҳам дейилади) – Шоҳ Жарир (Шоҳ Жалил) мақбараси ҳам қадимда худди Бистом бува зиёратгоҳи сингари ўзининг салобати ва кўриниши билан ажралиб турган. Шу сабабдан Қўқон хонлиги тарихига доир ёзма манбаларда ушбу зиёратгоҳ тўғрисида кўплаб маълумотлар учрайди⁴. Подшоҳ Пирим мазорига берилган бундай таърифлар ҳар қандай зиёратчида шубҳасиз катта бир таъсирот қолдиради. Шу сабабдан ҳам Қўқон хонлиги даврига доир ёзма манбаларда мазкур мазорни хон ва унинг аҳли аёнлари томонидан ҳар доим зиёрат қилиб турилганлиги тўғрисида маълумотлар мавжуд⁵.

Масалан, Қўқон хони Худоёрхонни Пошшо Пирим – Шоҳ Жарир мазорига зиёратга келишини тарихчи Зиёвуддин Махзун шундай таърифлайди: “Подшоҳи

¹Муҳаммадҳакимхон Тўра. Мунтахаб ат-таворих / Форс тилидан таржимон, муқаддима, изоҳлар муаллифи: Шодмон Воҳидов. - Тошкент.: “Янги аср авлоди”, 2010. – Б. 662.

²Троицкая А.Л. Каталог архива Кокандских ханов XIX века. – Москва.: “Наука”, 1968.С. 94.

³Гулямов Я.Г. Отчет о работе третьего отряда археологической экспедиции на строительстве БФК // Труды ИИА. Том IV. Т., 195. С.103-104.

⁴Бабаджанов Б.М. Кокандское ханство: власть, политика, религия. Токио-Ташкент, 2010. С.212.

⁵Бу ҳақда қаранг: Троицкая А.Л. “Заповедники” – Курук Кокандского хана Худаяра // Сборник Государственной публичной Библиотеки имени М.Е. Салтыкова – Шедрина – в. III. –Л., 1955; Троицкая А.Л. Каталог архива Кокандских ханов XIX века. – М.: “Наука”, 1968; Набиев Р.Н. Истории Кокандского ханства. – Ташкент.: “Фан”, 1973; Мирзо Алим ибн Мирза Рахим Тошканди. Ансаб ас-салатин ва таварих-ал-хавакин. –Т., 2007.

олам (Шералихон) Шахзода (Худоёрхон)ни кўлини ушлаб туриб: “Шахзода энди Оллоҳ таолони суйган дўстларини бориб зиёрат қилганингиз яхши. Чунки улардан-да мадад бўлади”, деди...Шундай қилиб (Худоёрхон) Шоҳ Жалилни зиёрат қилиб, Яратгандан ёрдам сўради”¹.

Маълумотларга кўра, айнан Пошшо Пирим – Шоҳ Жарир зиёратгоҳида Худоёрхон 1845 йили оқ кийгизга ўтқазилиб, хон қилиб кўтарилган эди². Қўқон хонлиги тарихига доир архив ҳужжатларида зиёратгоҳ Ҳазрати Шоҳ номи остида қайд этилган. Мазкур ҳужжатларда Ҳазрати Шоҳ мазорида ўтқазилган маросимлар билан боғлиқ маълумотлар сақланиб қолган³.1939 йилда мазкур зиёратгоҳни кўздан кечирган академик Яҳё Гуломов у ҳақда шундай ёзади:

“Пошшои пир мазори. Бу катта қабристон Оржоникидзе колхозининг Бачқир қишлоқ совети ҳудудида жойлашган. Ушбу ном афсонавий инсон Пошшои пир мақбараси номидан келиб чиққан. Мақбара қабр турган хона ва зиёратхонадан иборат. Мақбара пештоқи ғарбга қаратилган. Зиёратхона гумбазининг қурилиш услуби XVIII асрдаги мадрасани эслатади. Қабр жойлашган хона икки чиқиш йўлидан иборат: бири зиёратхона орқали, бошқа бири – жанубга қаратилган алоҳида пастаккина хона орқали. Кўринишидан мазкур мақбарага кириш йўли зиёратхона қурилиши даврида беркитиб юборилган. Маҳаллий аҳоли мақбара қурилишини Амир Темурга боғлайдилар. Қабристонинг катта майдонинг устки қатлами қаттиб кетган шўрхок ердан иборат бўлиб, унда Ўрта Осиёда мўғуллар ҳукмронлиги даврига хос 54х54х6см. иборат пишиқ ғишт парчалари учрайди”⁴.

Пошшо Пирим мақбарасининг меъморчиликка хос жиҳатларини санъатшунос олим И.Азимов қуйидагича таърифлайди: “Бувайда тумани Қўқон шаҳридаг шимолроқда жойлашган. Бу ерда ҳозиргача сақланиб қолган икки хонали Шоҳ Жалил, Бўстонбува ва Биби Бувайда мақбаралари диқатга сазовордир. Турли даврларда қурилган Подшо Пирим комплексини ўзагини Фарғона водийсида ислом динини тарғиб қилган Шоҳ Жалил деган кимсанинг дахмаси ташкил этади Бу имом вафотидан сўнг “авлиё” деб эълон қилинган ҳамда қабрини зиёрат қилиш одат тусига кирган. Кейинчалик “авлиё” қабри устига дахма қурилган, аста-секин унинг атрофида қабристон вужудга келган.

Комплекс асосан икки ҳовлидан: тўғри бурчакли ҳовлидаги XV асрда

¹Мағзуни. Фарғана хандарынын тарыхы. Бишкек, 2007. – Б.95.

²Мирза Алим ибн Мирза Рахим Тошқанди. Ансаб ас-салатин ва таварих ал-хавакин / Перевод, примечания и указатели – Салиджан Юлдашев. Ташкент, 2007.С.120.

³Троицкая А.Л. Каталог архива Кокандских ханов XIX века...С. 94.

⁴Гулямов Я.Г. Отчет о работе третьего отряда археологической экспедиции на строительстве БФК // Труды ИИА. Том IV. Т., 1951.С.117.

қурилган пештоқли-гумбазли дарвозахона ҳамда унинг ён томонига XX асрда қурилган очик масжиддан ва кўп қиррали ҳовлидаги XV-XVI асрларга оид қабр ва даҳмалардан иборат бўлган. Масжид тархи тўғри бурчакли хонақоҳ ҳамда шифти маҳаллий услубда ишланган уч томонли айвондан иборат бўлиб, уни 44 та устун кўтариб туради. У Фарғонага хос диний иншоотлар услубида қурилган... Шох Жалил мақбараси ўзининг салобати ва кўриниши билан ажралиб туради”¹.

Бувайда туманидаги Жалоер қишлоғи Инғирчоқ маҳалласида Галдирбобо мазори жойлашган. Ушбу зиёратгоҳни ҳам пайдо бўлиш тарихини маҳаллий аҳоли Амир Темур номи билан боғлайдилар.

Ривоят қилишларича, Амир Темур Қошғарга юриш қила туриб, Бувайда қишлоғида тўхтади ва бу ерда Галдирбобо исмли бир моҳир мерганни учратиб қолади. Амир Темур дарахтга узук осиб, агар шу узукка камондан ўқ отиб теккиза олса, нима тиласа, шуни бажо қилишини айтади. Мерган маҳоратини намойиш этиб, узукка камондан аниқ теккиза олган. Галдирбобо ишни қойилмақом қилиб бажаргач, Амир Темурдан ўзи яшаб турган жойни боғ қилмоқчи эканлигини ва сув келтиришда ёрдам беришини сўрайди. Шундан кейин Амир Темур мерганнинг тилагини бажо қилиб, ариқ қаздириб берган экан². Йиллар ўтиб, Галдирбобо ўздан гўзал боғ қолдириб, оламдан ўтибди. Аввалига уни Валипирим мазорига дафн этибдилар. Бироқ Галдирбобо қишлоқ улуғларини бир нечасининг тушига кириб ”Бу ерда сув ичида қолиб кетдим. Мени олиб кетинглар”, дегач, уни Инғирчоқ қишлоғининг қабристонига дафн этганлар ва шу тарзда қабристон ҳам Галдирбобо номи билан аталган экан³.

Фарғона водийсининг қадимий шаҳарларидан бўлган Марғилондаги Кўк мазор, Амир Хизр Валий зиёратгоҳлари тўғрисидаги ривоятлар бевосита Соҳибқирон Амир Темур номи билан боғлиқдир. Бу ривоятлар аксарият ҳолларда, сингари зиёратгоҳлар билан боғлиқдир. Мазкур зиёратгоҳлар тарихини ўрганиш мақсадида уюштирилган илмий сафарларимиз чоғида халқ орасида сақланиб қолган баъзи бир ривоятларни ёзиб олишга муяссар бўлдик.

Ривоятларга кўра, Амир Темур ўзининг ўн тўрт йилга чўзилган мўғулларга қарши юриши чоғида кетаётиб, Марғилонда тўхтаб ўтган экан. Унинг лашкарбошилари олис сафар олдида шу ерда отларни тақалаш лозимлигини Амир Темурга маълум қилишгач, Марғилондаги барча тақачи усталарни отларни

¹ Азимов И. Архитектурные памятники Ферганской долины. – Ташкент.: «Узбекистан», 1982. С.35- 36.

² Дала тадқиқотлари. 2006 йил. Бувайда тумани Инғирчоқ қишлоғида яшовчи (1940 йилда туғилган) Валижон Сиддиқовдан ёзиб олинди

³ Абдулаҳатов Н., Раҳмонов А., Аҳмедов М. Бувайда зиёратгоҳлари. – Тошкент.: «Янги аср авлоди», 2013.- Б.91.

тақалаш учун ҳузурига чорлабди. Бироқ ўша вақтларда ҳозирги Кўкмозор ўрнида яшовчи отларга тақа ясовчи Мулло Охун Мирзо Амир Темурнинг ҳузурига келмабди. Амир Темур ўша темирчига одам юбориб келмаганлигининг боисини суриштирибди. Мулло Охун отларини тақалаш билан машғул бўлиб бора олмаганлигини айтибди. Не кўз билан кўришсинки, улкан кўп сонли кўшинидаги барча отларнинг туёқларида тақа бор эмиш. Мулло Охун Мирзо уста валий зотлардан бўлганлиги учун бу ишни бир кечанинг ўзидаёқ биров билмас тарзда уддалаб қўйган экан. Амир Темур устанинг ишларидан ҳайратга тушибди ва унинг ишидан ғоят миннатдор бўлиб сафарида давом этибди. Ҳарбий юришдан қайта туриб, Амир Темур устани кўриш ниятида Марғилонга келибди. Аммо бу вақтда уста оламдан ўтган экан. Амир Темур устага бўлган ҳурмат эҳтиромини адо этиб, унга атаб зиёратгоҳ қурдирибди. Кейинчалик зиёратгоҳ Кўкмозор номи билан халқ орасида машҳур бўлибди.

Яна бир ривоятга кўра, тақачи уста Амир Темурга кароматини ошкор қилиб қўйганидан ҳижолат чекиб бир чангалнинг олдида ғойиб бўлган экан. Яна бир ривоятга кўра, Амир Темур тақаларни кўлида ушлаб кўрса, синиб кетавергач, мулозимларидан бири Марғилонда авлиё темирчи борлигини, у ясаган тақалар ҳеч қачон синмаслигини айтибди. Шундан сўнг Амир Темур ўша темирчига отларини тақалашини буюрган экан. Элшунос олима А. К. Писарчикнинг ёзишича, мозорни аслида Кўкмозор деб аталишига унинг кошинларини кўмғкўк бўлганлиги сабаб бўлган. Яна бир тахмин мозор кўк йўталга шифо бўлганлиги учун шу ном билан аталган экан¹.

Ёзма манбаларда ушбу зиёратгоҳ Хўжа Оҳангар деб аталган. Махдуми Аъзамнинг набираси Хожа Абул Бақо ибн Хожа Баҳовуддин томонидан 1026 (1616-17) йилда Самарқандда ёзилган “Жомеъ ул-мақомот” (Махдуми Аъзам мақомоти) асари келтирган маълумотга кўра Махдуми Аъзам Марғилонда дафн этилган тобеинлардан бири Хўжа Маоз Жабал мозорини ва Хўжа Оҳангар қабрини зиёрат қилгани келиб турган².

Ҳозирги Фарғона шаҳрининг Ёрмозор мавзесида Амир Хизр Валий Пошшойим мозори жойлашган. Маълумотларга кўра, бу ерга Амир Темурнинг куёви Абдували Хизр Подшоҳ дафн этилган. Нақл қилишларича, Амир Хизр Валий Пошшо пири аслида ажам юртидан бўлиб – авлод аждодлари саййидлар – пайғамбарзодалардан экан. Падари-бузрукворлари бир юртга подшоҳлик ҳам қилган эканлар. Амир Темур Соҳибқирон ўша юртга қилган юриши чоғида

¹ Писарчик А. К. Некоторые данные по исторической топографии городов Ферганы // Сборник статей посвященных искусству. Сталинабад., 1956. С.153.

² Хожа Абул Бақо ибн Хожа Баҳовуддин. “Жомеъ ул-мақомот”. Қўлёзма. ЎзФАШИ. – № 72. 116- варақ.

пойтахтни қамал қилиб, қамалдагиларни таслим бўлишга чақиради. Шаҳарни забт этгач, Хизр Валий Пошшопиримнинг отағоналарини Турон заминга олиб келишади. Шунда Амир Валий жар ёқасидаги дарахтдан камон ясаб, дуоибад қилинган икки ўқни Амир Темурга қарата отади. Биринчи ўқни соҳибқироннинг пирлари қўллари билан ушлаб оладилар. Иккинчи ўқ етиб келмагач, Амир Кўрагоннинг пирлари саййидзодағпошшозодаларни кўчириб келиш тайзиқ остида бўлгани хато ишлигини айтиб, улар билан муносабатни яхшилашга чорлайди... Соҳибқирон бу авлоддан узр сўраб, Амир Хизр Валийга ўз қизларини берган экан.

Иzlанишлари шуни кўрсатмоқдаки, ушбу мазор чиндан ҳам темурийлар даврига таалуқли бўлиб, вақфномалардан бирида келтирилишча, хижрий 824 (1418) йили Амир Хизр Валий мазори олдидаги масжид ва мадраса таъмир этилган. Вақфномада “Амир Хизр Валийнинг қабри Фохираи Марғилонда жойлашган”, дея таъкидланади. Чунки, ўша даврларда Марғилон шаҳри дейилганда катта ҳудуд тушунилган¹.

Хулоса сифатида таъкидлаб ўтиш жоизки, Фарғона вилоятидаги темурийлар даврига оид зиёратгоҳларда асрлардан асрларга ўтиб, ҳозирга қадар сақланиб келаётган афсона ва ривоятлар, турли ҳикматли ҳикоятлар халқ оғзаки бадиий ижодининг намунаси сифатида сақланиб қолган. Ушбу зиёратгоҳлардаги Амир Темур билан боғлиқ афсона ва ривоятларни баъзи бировлар қуруқ уйдирма гаплардек қабул қиладилар ва бошқаларни ҳам бу афсоналарга ишонмасликка ундайдилар. Аммо, айтганларидек, шундай афсоналар борки, ҳар қандай далилдан ҳам тарихийроқдир. Биз сўз юритган улуғ зотларнинг ҳаёти ҳам шундай афсоналарга бой бўлиб, қадимий битикларимизда айтилганидек “Бул ҳикоят агарчи афсона тусида эрсағда, ул ҳақиқатдан йироқ эмасдур”.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати: (REFERENCES)

1. Абдулаҳатов Н., Раҳмонов А., Аҳмедов М. Бувайда зиёратгоҳлари. – Тошкент: “Янги аср авлоди”, 2013.
2. Абдулаҳатов Н., Эшонбобоев Н. Кўҳна Марғилон зиёратгоҳлари. Фарғона.: “Фарғона”, 2006.
3. Азимов И. Архитектурные памятники Ферганской долины. – Ташкент.: «Узбекистан», 1982.
4. Алишер Навоий. Насойим ул-муҳаббат. Тўла асарлар тўплами, ўнинчи жилд. – Тошкент.: “Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи”, 2011.

¹ Абдулаҳатов Н., Эшонбобоев Н. Кўҳна Марғилон зиёратгоҳлари. Фарғона.: «Фарғона», 2006. –Б. 193.

5. Бабаджанов Б.М. Кокандское ханство: власть, политика, религия. Токио-Ташкент, 2010.
6. Гулямов Я.Г. Отчет о работе третьего отряда археологической экспедиции на строительство БФК // Труды ИИА. Том IV. Т., 195.
7. Магзуни. Фаргана хандарынын тарыхы. Бишкек, 2007.
8. Мирза Алим ибн Мирза Рахим Тошканди. Ансаб ас-салатин ва таварих ал-хавакин / Перевод, примечания и указатели – Салиджан Юлдашев. Ташкент, 2007.
9. Муҳаммадҳакимхон Тўра. Мунтахаб ат-таворих / Форс тилидан таржимон, муқаддима, изоҳлар муаллифи: Шодмон Воҳидов. - Тошкент.: “Янги аср авлоди”, 2010.
10. Писарчик А. К. Некоторые данные по исторической топографии городов Ферганы // Сборник статей посвященных искусству. Сталинабад., 1956.
11. Троицкая А.Л. Каталог архива Кокандских ханов XIX века. – Москва.: “Наука”, 1968.
12. Хожа Абул Бақор ибн Хожа Баҳовуддин. “Жомеъ ул-мақомот”. Қўлёзма. ЎзФА ШИ. № 72.
13. Ҳамидхон Исломий. Султон ул-орифин Хожа Аҳмад Яссавий. – Тошкент: “Фан”, 2005.